

припиняє існування. Формально він ліквідований не був, тож поодинокі місцеві активісти надалі провадили роботу у гуртках, які майже не мали зв'язку один з одним. Однак це вже тема для окремого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Ford C. Outline History of the Ukrainian Communist Party (Independentists): An Emancipatory Communism 1918-1925 / Christopher Ford // Journal of Contemporary Central and Eastern Europe. – Vol. 17, № 2, 2009. – Pp. 193-246.
2. Mace J. Communism and the Dilemmas of National Liberation. National Communism in Soviet Ukraine, 1918-1933 / James Mace. – Cambridge (MA): Harvard University Press, 1983. – [p. xii]+337 p.
3. Кравченко Б. Національне відродження та робітнича кляса на Україні в 1920-х роках / Богдан Кравченко // Сучасність. – 1984. – № 1-2. – С. 104-118.
4. Луганець. Донбас / Луганець // Червоний прапор. – 18-19. – 1920. – С. 4.
5. Майстренко І. Історія мого покоління. Спогади учасника революційних подій в Україні / Іван Майстренко. – Едмонтон.: Канадський інститут українських студій, 1985. – 416 с.
6. Мейс Дж., Панчук М. Український націонал-комунізм. Трагічні ілюзії / Джеймс Мейс, Май Панчук / – К.: ІПіЕНД НАНУ, 1998. – 80 с.
7. ЦДАГО. – Ф. 8. – Оп. 1. – Спр. 11.
8. ЦДАГО. – Ф. 8. – Оп. 1. – Спр. 29.
9. ЦДАГО. – Ф. 8. – Оп. 1. – Спр. 72.
10. ЦДАГО. – Ф. 8. – Оп. 1. – Спр. 135.

Марченко А.І.

аспірант,

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ У ПУБЛІЦИСТИЧНІЙ ТА ПОЕТИЧНІЙ СПАДЩИНІ М. ШАПОВАЛА

На сьогоднішній день питання національної єдності як ніколи гостро стоять у зв'язку з подіями, які переживає наша держава зараз. Ідеї національної соборності та єдності, які М. Шаповал намагався втілити в різних аспектах діяльності, зокрема на ниві журналістики та публіцистики, втілились в життя лише після смерті самого науковця.

Джерельною базою дослідження є науково – публіцистичні праці М. Шаповала, матеріали до його біографії, а також поетична спадщина науковця. До вивчення життя та постаті М. Шаповала у своїх працях звертались такі дослідникиж Н. Миронець, В. Терещенко, О. Чумаченько та інші. У своїх дослідженнях автори вичерпно дослідили суспільно – політичну та громадську діяльність, а формування національних ідей в публіцистиці М. Шаповала залишається не досить досліджена.

Микита Юхимович Шаповал (1882 – 1932 рр.) визначний вчений, педагог, політик, громадський дія, публіцист та зрештою людина, яка всією душею

переживала за майбутнє нашої Батьківщини, залишив великий внесок у розбудову нашої держави.

Будучи вихідцем з простої, селянської сім'ї наймита Юхима та Наталії Шаповал, яка була з давнього козацького роду, Микита пройшов шлях з самих низів, від працівника на вугільній шахті в юності, до високої державної посади у вигляді міністра земельних справ при Директорії.

Навіть перебуваючи в еміграції, спочатку в Чехії, а потім, в Америці та Канаді, вчений продовжував перейматися за долю Батьківщини. Про це свідчить його наукова та педагогічна діяльність, зокрема М. Шаповал заснував у Празі Український Громадський Комітет і в 1921 – 1925 роках очолював його. Ця благодійницька організація за допомогою уряду Чехословаччини організувала Українську господарську академію в містечку Подебрадах поблизу Праги (1922 р.). Допомога емігрантам з України, які бажали отримати європейську освіту, створення та керування різними освітніми закладами Український високий педагогічний університет ім. М. П Драгоманова в Празі в 1923 р., та допомога іншим вченим, які з різних причин, як і сам Микита Юхимович, були змушені перебратися за кордон.

Крім наукових праць, зокрема з соціології, які стали фундаментальними в цій галузі науки, Шаповал також пише, так би мовити для душі, поетичні вірші та твори. Автор численних публіцистичних праць, зокрема, «Революційний соціалізм на Україні» (1921), «Стара і нова Україна» (1926), «Міжнаціональне становище українського народу» (1934), «Гетьманщина і Директорія» (1958), нарисів («Жертви громадської байдужості», 1910; «Шевченко і самостійність України», 1917; «Листи із лісу», 1918) [4, с. 20].

Поет встиг написати не так і багато віршів, які були опубліковані, в основному, в збірці «Українська хата»: поезії 1909-1914, які вийшли друком лише в 1990 році. Його твори характеризуються легкістю авторського слова, чіткою мовою, грою парадоксів, поєднанням прогнозів з глибоким аналізом соціально-політичного розвитку України, бадьорим оптимізмом.

Надзвичайна роль в просвітній справі Шаповала належить поетичному слову, свідченням чого є три поетичних збірки: «Сни віри» (1908 р.), «Самотність» (1910 р.) і «Лісові ритми» (1917 р.). Поезія М.Шаповала життєстверджуюча, повна надій, сподівань і віри та ідеалів вільнолюбного українського народу. Вона поєднала в собі поетичний оптимізм та сум, вболівання і страждання поета за долю українського народу. Національно – патріотичні гасла простежуються також у віршах поета. Зокрема у вірші «Мій рідний край» написаним в 1917 р.

Початок журналістської діяльності Микити Шаповала припадає на літо 1907 р., коли майбутній вчений та публіцист перебрався до першої столиці – міста Харкова. Основна тематика, яку М. Шаповал освітлює у газетах «Рада» та «Хлібороб» стає, звичайно, національне питання. Не дивно, що свій шлях як патріота своєї Батьківщини, науковець розпочав з викладення своїх думок на папері за допомогою газет та публікацій. Все починається з ідеї, осмислення своєї позиції та боротьба за переконання, які почали формуватись у молодого вченого, тим самим, М. Шаповал, словом почав підбурювати до боротьби і

інших людей, своїх читачів. Потім, вже після конфліктів із владою, коли М. Шаповал був змушений перебратись за кордон, він не залишив публіцистику, а й на далі друкувався в іноземних виданнях [2, с. 198-201].

Щодо літературно-науково-громадського, економічного ілюстрованого щомісячника «Українська хата» (1909-1914 рр.) за редакцією П. Богацького та безпосередньої участі М. Шаповала – це один із перших журналів, які увібрали в себе поезію і науковий стиль. Саме тут розпочинали свою діяльність такі українські письменники, публіцисти, поети та зрештою патріоти України, як Тичина, М. Рильський, В. Свідзинський, друкували твори М. Вороний, М. Коваленко та ін. Сам М. Шаповал виступає не лише в ролі одного із засновників, а й ідейним натхненником. Також виділяє чималі гроші на саме фінансування та допомогу іншим авторам, тим самим стає меценатом та надійною опорою для журналу. В своїх працях публіцист гостро наголошує на ідеї визвольного руху та переосмислення національного світогляду [1, с. 150].

В «Українській хаті» Микита Шаповал формувався як філософ і просвітител, публіцист і політик, ідеали внутрішньої свободи, принципи незалежності української культури і освіти та сприйняття національно-визвольної боротьби.

Після припинення видання «Української хати» (заборонена влітку 1914 р. із уведенням воєнного стану в Росії, спричиненою початком Першої світової війни), письменник-публіцист плідно працював в ім'я України. Був одним з засновників місячника «Шлях», друкувався на сторінках «Діла», «Боротьби», «Універсального журналу», «Будучності», «Маяка». Окремо стоять великі публіцистичні праці – книги «Жертви громадської байдужості» (1910), «Шевченко і самостійність України» (1917), соціально-політичні нариси «Село і місто» (1926), «Стара і нова Україна» (1926) та ін. [5, с. 20].

М. Шаповал відіграв важливу роль у розвитку національної думки. Друкувався під власним прізвищем, використовував псевдоніми: найчастіше – М. Сріблянський, М., М. С., М. Ш., Бутенко Михайло, Понурий тощо. У кожній статті відстоював ідею національного патріотизму самостійності України, показував негативне ставлення Російської імперії до українського народу та його боротьби за незалежність [4].

М. Шаповал наголошує, що російський уряд ніколи серйозно не ставився до українців як до окремої нації, зі своїми звичаями та культурою, яка відрізняється від російської. Багато вчених та письменників, навіть висміювали таку позицію М. Шаповала про автономність української культури та нації.

Головними здобутками та результатами М. Шаповала в публіцистиці можна вважати відстоювання національної культури за допомогою пера, та спрямовував ідейно український рух не лише до культури, але і до політичної боротьби. Ідею соборності та незалежності вчений проніс через все своє життя, зробивши значний внесок у здобуття незалежності нашої держави. Саме у публіцистиці чи не найбільш повно М. Шаповал виклав свої громадянські почуття, торкнувся важливих подій сучасності, передбачав майбутнє України.

Підсумовуючи, можна сказати, що початок формування ідейних переконань у М. Шаповала почалось в період його публіцистичної діяльності,

коли вчений працював редактором та журналістом в ряді українських газет та видань.

Список використаних джерел:

1. Миронець Н. М. Ю. Шаповал про національне відродження та державність // Політологічні читання. – 1993. – №2. – С.150.
2. Сидоренко Н. Микита Шаповал на ниві української журналістики // Українська періодика: історія і сучасність. – Львів ; Житомир, 1994. – С. 198–201.
3. Терещенко, В. М. Шаповал – видатний просвітитель і педагог [Текст] / В. Терещенко // Український світ. – 2005. – №4/6. – С. 31-34
4. Терещенко В. Т. Микита Шаповал – журналіст і публіцист. [Електронний ресурс] / В. Т. Терещенко // Донецький Вісник Наукового Товариства ім. Шевченка – Літературне місто – Онлайн-бібліотека української літератури. Освітній онлайн-ресурс. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://litmisto.org.ua/?p=19870>.
5. Чумаченко О. А. Громадсько-політична діяльність Микити Шаповала. Автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2002. – 20 с.

Пендзей І.В.

*кандидат історичних наук, доцент,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

«ВИЗВОЛЬНА МІСІЯ» ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ В УГОРЩИНІ (23 ВЕРЕСНЯ 1944 Р. – 5 КВІТНЯ 1945 РР.)

23 вересня 1944 р. – особлива дата в історії Угорщини. У цей день Червона армія, реалізуючи план радянського командування, метою якого, вказував Сталін, було «вивести Угорщину з війни і повернути її проти Німеччини» – розгромити фашистські армії, позбавити гітлерівську Німеччину її «останнього союзника» [1, с. 154, 155], вступила на територію країни в районі Дьюла Макао. 26 вересня вона увійшла в невеликий провінційний Мако у Південній Угорщині, який був першим угорським містом зайнятим радянськими військами [2, с. 77].

У жовтні Червона армія звільнила Затисся, південну частину міжріччя Дунаю і Тиси, в листопаді були звільнені військами 2-го Українського фронту міста Кечкемет, Солнок, Мішкольц, Хатваї та інші, а військами 3-го Українського фронту м. Печ і ін. [3, с. 473]. До кінця 1944 р. війська 2-го і 3-го Українських фронтів оточили велике (понад 188 тис. солдат і офіцерів) угруповання фашистських військ у районі Будапешта і очистила від ворога більшу частину Угорщини [4, с. 33]. У листопаді 1944-лютому 1945 рр., вона зайняла всю північну Угорщину, міжріччя Дунаю і Тиси, східну частину Задунайщини, а також територію на південь від озера Балатон.

Після півторамісячної облоги і впертих боїв у важких умовах великого міста 13 лютого 1945 р. війська 2-го Українського фронту за сприяння військ